

جلوه های هنری ادب فارسی

جلد سوم: زیباسازی در علم بیان

تألیف: ماندانا خسروانی مجد

www.ketab.ir

سرشناسه : خسروانی مجد، ماندانا، ۱۳۴۳ -
 عنوان و نام پدیدآور : جلوه‌های هنری ادب فارسی / ماندانا خسروانی مجد.
 مشخصات نشر : ارومیه : انتشارات خسروانی مجد، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری : ج. ۴.
 شابک : ۸۰۰۰۰ ریال دوره ۸-۹۳۸۱۳-۶۰۰-۹۷۸ : ج. ۳۱-۳-۹۳۸۱۳-۶۰۰-۹۷۸ : ۹۰۰۰۰
 ریال: ۲. ج. ۰-۴-۹۳۸۱۳-۶۰۰-۹۷۸ : ۱۰۰۰۰۰ ریال: ج. ۳-۴-۹۳۸۱۳-۶۰۰-۹۷۸ :
 ج. ۴. ۱-۷-۹۳۸۱۳-۶۰۰-۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی : فیا
 مندرجات : ج. ۱. زیباسازی در لفظ. -- ج. ۲. زیباسازی در معنا. -- ج. ۳. زیباسازی در علم بیان
 موضوع : معانی و بیان
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۲ ج ۵ خ/PIR۳۳۵۶
 رده بندی دیویی : ۴۲۰.۸۵
 شماره کتابشناسی ملی : ۲۱۷۰۷۴۶

عنوان : جلوه های هنری ادب فارسی / زیبا سازی در علم بیان

ناشر : ماندانا خسروانی مجد ناشر : خسروانی مجد

چاپ اول از انتشارات خسروانی مجد تعداد صفحات : ۱۰۰

قطع : وزیری تیراژ : ۱۰۰۰ قیمت : ۹۰۰۰۰ ریال

شابک : 4-7-93292-600-978

۰۹۱۴۴۴۰۸۹۲۷

ارومیه ، شهرک فرهنگیان ، خیابان شمالی ، کوچه ۲۵ ، پلاک ۱۱

Mana.majd@gmail.com

فهرست مطالب و موضوعات

۱.....	پیشگفتار.....
۲.....	گفتار اول.....
۲.....	تشبیه و انواع تشبیه به لحاظ شکل.....
۹.....	تشبیه مطلق.....
۱۰.....	تشبیه مشروط.....
۱۲.....	تشبیه ملفوف.....
۱۴.....	تشبیه مفروق.....
۱۵.....	تشبیه مقلوب یا معکوس.....
۱۷.....	تشبیه تفضیل.....
۱۸.....	تشبیه اضممار یا مضممر.....
۲۱.....	تشبیه جمع.....
۲۲.....	تشبیه تسویه.....
۲۴.....	تشبیه به اعتبار طرفین آن.....

۲۸.....	تشبیه خیالی.....
۳۰.....	تشبیه وهمی.....
۳۱.....	تشبیه به اعتبار مفرد و مقید بودن و مرکب بودن.....
۳۵.....	گفتار دوم.....
۳۵.....	استعاره.....
۳۶.....	اقسام استعاره.....
۴۲.....	دو مبحث دیگر از استعاره.....
۴۲.....	تشخیص یا پرسونیفیکاسیون.....
۴۶.....	آنیمسم یا جاندار نگاری.....
۴۸.....	گفتار سوم.....
۴۸.....	استعاره ی گونه ها.....
۴۸.....	سمبل.....
۵۳.....	تمثیل.....
۵۴.....	تفاوت سمبل و تمثیل.....
۵۶.....	تمثیل غیر حیوانی.....
۵۸.....	اسطوره.....
۶۶.....	گفتار چهارم :.....
۶۶.....	کنایه.....
۶۹.....	انواع کنایه به لحاظ دریافت شونده.....

۷۰.....	بحث کلی در انواع کنایه.....
۷۰.....	ایماء.....
۷۱.....	تلویح.....
۷۲.....	رمز.....
۷۳.....	تعریض.....
۷۵.....	گفتار بهجم.....
۷۵.....	مجاز.....
۷۶.....	علاقه ی کلیت و جزئیت.....
۷۶.....	علاقه ی سببیت یا علیت و معلولیت.....
۸۰.....	علاقه ی ملازمت.....
۸۲.....	علاقه ی حال یا محال یا ظرف و مظهر.....
۸۳.....	علاقه ی عموم و خصوص.....
۸۶.....	علاقه ی ماکان.....
۸۶.....	علاقه ی مایکون.....
۸۷.....	علاقه ی آلیت.....
۸۸.....	علاقه ی مجاورت.....
۸۸.....	علاقه ی تضاد.....
۹۳.....	فرق مجاز و کنایه.....
۹۵.....	فهرست منابع و مآخذ.....

صناعات بدیعی فتوی هستند که به واسطه آن ارتباط بین کلمات و اجزای کلام باعث زیبایی و افزایش موسیقی کلام می شوند . افزایش موسیقی کلام به دو صورت لفظ و معنا صورت می گیرد .

این کتاب جهت آشنائی با صنایع ادبی و تفکیک صنایع لفظ آرا و معنا آرا از هم در دو جلد با مثال های بیشتر و قابل فهم تر جهت استفاده دانشجویان ادبیات فارسی و مدرسین مقطع دبیرستان تدوین شده است .

مقدمه ی مؤلف

به نام خداوند دانای راز

با توجه به اینکه کتاب های متعددی به طور مفصل در مورد علم بیان، معانی و علم بدیع (صنایع لفظ آرا و صنایع معنی آرا) (به صورت کلی و تخصصی توسط اساتید محترم و محققین نگاشته شده است و در این راه قدم های مؤثری برداشته شده است، جایی برای اظهار وجود این حقیر باقی نمانده است.

لیک در جریان تحصیلات چندین ساله ام ضمن تبادل افکار و ارتباط با دانشجویان و سایرین به این نتیجه رسیدم که شیوه ی ساده تری را انتخاب کرده و به تألیف کتاب خلاصه تری پردازم که سرعت تفهیم دانشجویان و دانش آموزان را بخصوص در مقطع «پیش دانشگاهی و نهایی» بالا ببرم. لذا تمام موضوعات را به اختصار و تفکیک در چهار مجلد: بیان، معانی، صنایع لفظ آرای بدیعی و صنایع معنی آرای بدیعی را در حوزة فهم آثار به رشته ی تحریر درآوردم. با توجه به اینکه در هر موضوع نسبت به افزایش تعداد مثال ها برای روشن شدن بیشتر مطلب تکیه کرده ام. در طول دوران تحصیل در رشته ی زبان و ادبیات فارسی، همواره با دانشجویانی برخورد می کردم که بدون توجه به اساس و پایه ی موضوع علم بیان یا معانی یا آرایه های بدیعی، کتاب قطوری را به دست گرفته و با زحمت فراوان آن را مطالعه می نمودند بدون اینکه در پایان بتوانند کار آیی یا استفاده ی لازم را از آن بنمایند و پس از امتحان و احراز نمره از حوزه ی جدایی مطالب بیان و معانی یا حتی آرایه های لفظ و معنی بی خبر می ماندند و بین مطالب خوانده شده تفکیکی قایل نمی شدند. نگارنده سعی نموده است با تفکیک این مطالب و آوردن مثال های بیشتر در هر بخش و جلوگیری از توضیحات تخصصی، منبعی ساده تر و خلاصه تر در اختیار دانشجویان و مدرسین دبیرستان ها و دانش آموزان قرار دهد تا با شوق و علاقه ی بیشتری در این زمینه به مطالعه بپردازند و پس از آشنایی مختصر، جهت گسترش مطالعات و تحقیقات خود از آثار و تألیفات پیشگامان و اساتید مجرب بهره مند شوند. کتاب حاضر قبلا از طریق انتشارات شاهد و ایثارگران ارومیه به چاپ سوم رسیده بود و اکنون از طریق انتشارات خسروانی مجد با ویرایش مجدد تجدید چاپ شده است.

در خاتمه از سرکار خانم معصومه شکورزاده که زحمت تایپ و ویرایش کتاب حاضر را بر عهده داشته اند تشکر می کنم و از خداوند منان آرزوی سعادت ایشان را دارم.

پیشگفتار

علم بیان :

بیان، ایراد معنای واحد به طریق متفاوت است. به شرطی که این اختلاف مبتنی بر تصویر یا تخیل باشد. یعنی لغات و عبارات از لحاظ تصویر یا تخیل نسبت به هم متفاوت باشند.

مثلاً (در جمله ی « او بخشنده است » اگر بگوییم « او جواد است » یا « سخی است » وارد حوزه ی علم بیان نشده ایم چون راز های هم معنی را به دلیل مطابقت به جای یک دیگر جایگزین کرده ایم . اما اگر بگوییم « او گشاده دست است » یا « در خانه اش باز است » در حوزه علم بیان عمل کرده ایم). (شمیسا، ۱۳۷۴: ۱۳).

بحث درباره ی تصویرهای شاعرانه، موضوع علم بیان است. این بحث ابتدا در چهار مقوله ی مجاز و تشبیه و استعاره و کنایه محدود بود اما امروزه تصاویر دیگر هم مطرح است از آن جمله سمبل، اسطوره، تمثیل و غیره....

ما در علم بیان با راز و رمز و تغییر معنی لغات و جملات آشنا می شویم. به عبارت دیگر هنرمندان و ادیبان برای بیان جهان پر از تخیل خود از قراردادهای عمومی زبان استفاده نمی کنند. پس بیان معیار و محک ادبیات است و به وسیله ی آن می توانیم پختگی یا خامی یک اثر ادبی را بسنجیم.

گفتار اول : تشبیه و انواع آن

تشبیه و انواع تشبیه به لحاظ شکل:

« تشبیه مانند کردن چیزی است به چیزی، مشروط بر این که آن ماندگی مبتنی بر کذب باشد نه صدق، یعنی ادعایی باشد نه حقیقی. » (شمیسا، ۱۳۷۱: ۶۷). تشبیه یک جمله است و این جمله حداکثر چهار رکن دارد که از کان تشبیه نام دارد.

بدین قرار ارکان تشبیه عبارتند از:

۱- مشبه ۲- مشبه به ۳- وجه شبه ۴- ادات تشبیه

مشبه، چیزی را کسی است که قصد مانند کردن آن را داریم.

مشبه به، چیزی یا کسی است که «مشبه» به آن مانند می شود.

وجه شبه، صفت مشترک ما بین «شبه» و «مشبه به» است.

ادات تشبیه، کلمه ای است که بر تشبیه دلالت می کند. از جمله: چون، همچون، مانند، چنانچون، مثل، مانا، همانا، گویی و

پس در جمله ی:

چهره ی محبوب مانند آفتاب می درخشید.

چهره: مشبه، آفتاب: مشبه به، درخشید: وجه شبه، مانند: ادات تشبیه

یا: منوچهر در دلاوری مانند رستم است.

منوچهر: مشبه، رستم: مشبه به، دلاوری: وجه شبه، مانند: ادات تشبیه

مهمترین پایه ی تشبیه، مشبه به است. زیرا وجه شبه از آن استنباط می شود. در واقع وجه شبه در مشبه، بارزتر و مشخص تر است.

تکته: ادات تشبیه گاهی فعل است. مثلاً: